

6-тақырып. Мемлекеттік басқару жүйесінде ұйымдардың инновациялық белсенділігін арттыру

Дәрістің мақсаты: мемлекеттік басқару жүйесіндегі ұйымдардың инновациялық белсенділігін зерделеу

Сұрақтар:

1. Кәсіпорындардың инвестициялық белсенділігі ұғымы
2. Кәсіпорындардың инновациялық белсенділігіне әсер ететін факторларды жіктеу
3. Кәсіпорынның инновациялық белсенділігін бағалаудың негізгі тәсілдері
4. Кәсіпорынның инновациялық белсенділік көрсеткіштері
5. Кәсіпорындардың инновациялық белсенділігін бағалау

Негізгі терминдер: инновациялық саясат, инновациялық белсенділік, әлеует, ғылыми зерттеулер

Фирманың инновациялық белсенділігі - бұл жүзеге асырылатын іс-қимылдардың қарқындылық дәрежесін және олардың уақтылығын, қажетті әлеуетті, оның ішінде оның жасырын жақтарын жұмылдыру қабілетін, қолданылатын әдістердің негізділігі мен прогрессивтілігін, операциялардың құрамы мен дәйектілігі бойынша инновациялық процесс технологиясының ұтымдылығын қамтитын оның инновациялық қызметінің кешенді сипаттамасы.

Ұйымның инновациялық белсенділігі ұйымның белгілі бір уақыт кезеңі ішінде тұтастай инновациялық қызметті немесе оның жекелеген түрлерін жүзеге асыруға қатысу дәрежесін сипаттайды. Инновациялық белсенділік деңгейі технологиялық, ұйымдастырушылық немесе маркетингтік инновацияларды жүзеге асырған ұйымдар санының белгілі бір уақыт кезеңінде зерттелген елдегі, саладағы, өңірдегі ұйымдардың жалпы санына қатынасы ретінде айқындалады. Дамыған елдерде ЖІӨ өсімінің 90% инновациялар мен технологиялық прогреспен айқындалады.

Инновациялық үдеріс көптеген экономикалық факторлар, объективті және субъективті, сыртқы және ішкі факторлар.

Объективті факторларға ұзақ мерзімді үрдістерге негізделген және нақты субъектінің ерікті шешімдерімен байланысты емес сыртқы орта факторларын жатқызу қажет. Әрекеті саналы түрде қабылданған шешімдердің тікелей салдары болып табылатын факторлар субъективті табиғатқа ие.

Инновациялық белсенділікті айқындайтын факторлардың екі тобын бөліп көрсетуге болады: кәсіпорындағы инновациялық қызметті жолға қоюға және басқаруға бағытталған ішкі және инновациялық қызметтің шекараларын кеңейтуге ықпал ететін сыртқы факторлар.

Сыртқы факторларға кәсіпорынның экономикалық және әлеуметтік ортамен өзара іс-қимылын негіздейтін факторлар жатады:

- ашудан бастап коммерцияландыруға дейінгі инновациялық процестің барлық фазаларын қолдау үшін сыртқы көздерді пайдалану;
- тапсырыс берушілермен, іскерлік әріптестермен, инвесторлармен, бәсекелестермен, зерттеу ұйымдарымен және ЖОО-лармен коммуникациялар;
- мемлекеттік институционалдық құрылымдарда мүдделерді қолдау.

Ішкі факторлар - кәсіпорынды бәсекелестерден ажырататын және оның инновациялық жай-күйін айқындайтын елеулі ерекшеліктер:

- дәлелді басшылық;
- технологиялық және ұйымдық-басқару инновацияларын интеграциялау;
- жоғары өнімділік және персоналмен тиімді қарым-қатынас, кең оны инновациялық процеске тарту;
- үздіксіз ұйымдастырушылық оқыту;
- соңғы тұтынушылармен коммуникацияларды жүзеге асыратын тиімді маркетинг жүйесі;

· сапаны, инфрақұрылымды, ұйымдық дамуды басқару.

Ішкі факторларды өз кезегінде екі топқа бөлуге болады. Бірінші топқа ішкі экономикалық қатынастар жүйесін және сыртқы орта факторларымен өзара іс-қимыл тәсілдерін қалыпт астыратын факторлар кіреді. Екінші топты ұйымның "ішкі ресурстарын" сипаттайтын факторлар құрайды.

Кәсіпорынның инновациялық белсенділігі оның нақты инновациялық әлеуетін білдіреді және кәсіпорынның әртүрлі инновациялық жобаларды жүзеге асыруының қарқындылық дәрежесін сипаттайды. Кәсіпорынның инновациялық белсенділігін бағалау оның меншікті инновациялық саясатын түзетуге байланысты басқару шешімдерін қабылдау үшін бастапқы база болып табылады, сондай-ақ инновациялық әзірлемелерді сыртқы инвестициялау үшін бірнеше кәсіпорындардың тартымдылығын салыстырмалы талдауды жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Практикада кәсіпорындардың инновациялық белсенділігін сандық бағалау функционалдық, нәтижелік және факторлық-нәтижелік үш негізгі тәсіл негізінде жүзеге асырылады.

Функционалдық тәсіл оның шеңберінде кәсіпорынның инновациялық белсенділігін бағалау үшін оның инновациялық қызметінің түпкілікті нәтижелерінің сипаттамалары емес, кәсіпорынның осындай қызметтің белгілі бір түрлерін немесе компоненттерін, атап айтқанда:

- a) кәсіпорынның ҒЗТКЖ жекелеген түрлері мен сатыларын іске асыруы;
- b) жарактандырылған жаңа технологияларды (жаңа технологиялық жабдықтар мен жабдықтардың әртүрлі түрлерін) сатып алу;
- c) жария етілмеген жаңа технологияларды (зияткерлік меншік объектілерінің әртүрлі түрлерін) сатып алу;
- d) персоналды оқыту және қайта даярлау;
- e) өнімнің жаңа түрлері үшін маркетинг кешенінің элементтерін жүзеге асыру.

Функционалдық тәсіл шеңберінде әрбір санамаланған қызмет түрлерін бағалау заттай және құндық (шығындық) көрсеткіштердің көмегімен жүзеге асырылады.

Функционалдық тәсілдің негізгі қасиеттері оның қарапайымдылығынан, әмбебаптығынан және бастапқы деректердің ең аз саны болған кезде қолдану мүмкіндігінен тұрады.

Нәтижелік тәсіл оның инновациялық қызметінің түпкілікті нәтижелерінің әртүрлі аспектілерін сипаттайтын көрсеткіштердің көмегімен кәсіпорынның инновациялық белсенділігін бағалауды алуға негізделеді. Мұндай аспектілердің сипатына қарай бұл тәсіл серпінді, тиімді және аралас динамикалық-тиімді болып үш жеке тәсілге бөлінеді.

Динамикалық тәсіл кәсіпорын іске асыратын инновациялық әзірлемелердің қарқындылығын сипаттайтын көрсеткіштердің көмегімен кәсіпорынның инновациялық белсенділігіне бағалау жүргізуді көздейді. Мұндай көрсеткіштердің ең кең таралғандары кәсіпорынның әртүрлі жаңалықтарды әзірлеу мен енгізудің орташа жылдамдығының көрсеткіші, сондай-ақ белгілі бір уақыт аралығында кәсіпорын жүзеге асырған инновациялық әзірлемелер санының көрсеткіші болып табылады.

Тиімді тәсіл осы кәсіпорынның оның инновациялық қызметі басым бағдарланған оның жұмыс істеуінің түпкілікті мақсаттарына қол жеткізу дәрежесін білдіретін көрсеткіштердің көмегімен кәсіпорынның инновациялық белсенділігін бағалауға негізделеді. Осындай мақсаттардың сипатына қарай осы тәсіл шеңберінде әртүрлі бағалау сипаттамалары пайдаланылады.

Аралас серпінді-тиімді тәсіл нәтижелі топтың неғұрлым дамыған тәсілі болып табылады, өйткені кәсіпорын іске асыратын инновациялық әзірлемелердің серпінін бағалауды, сондай-ақ осындай әзірлемелердің тиімділігін бағалауды біріктіретін кешенді көрсеткіштердің көмегімен кәсіпорынның инновациялық белсенділігін бағалауға мүмкіндік береді. Осының арқасында осы тәсіл шеңберінде алдыңғы екі тәсілдің негізгі кемшіліктері жойылады, олар:

- a) серпінді тәсіл үшін - инновациялық қызметтің экономикалық нәтижелерінің ескерілмеуі;

б) тиімді тәсіл үшін - инновациялық әзірлемелерді жүзеге асыру жылдамдығы параметрлерінің ескерілмеуі.

Құрылыс кәсіпорындарының инновациялық қызметін жандандыру үшін нарықтық экономика талаптарына барабар инновациялық қызметті басқару тетігінің болуы қажет. Қазіргі уақытта мұндай тетік жоқ, бұл инновациялық өзгерістер негізінде кәсіпорындарды дамытудың басты проблемаларының бірі болып табылады. Сонымен бірге өңір, сала деңгейінде де, құрылыс өндірісінің жекелеген кәсіпорындары мен ұйымдарында да нақты инновациялық саясаттың жоқтығын атап өту қажет. Оның үстіне, инновациялық қызметті жандандыру үшін ұзақ мерзімді ұлттық инновациялық бағдарламаларды құру міндетті емес, ел, өңір, сала, кәсіпорын деңгейінде инновациялық қызметті дамытудың нақты тұжырымдалған стратегиясы қажет.

Талқылауға арналған мәселелер:

1. Кәсіпорындардың инвестициялық белсенділігі деп не түсіну керек?
2. Кәсіпорындардың инновациялық белсенділігіне әсер ететін факторлардың жіктемесін келтіріңіз.
3. Кәсіпорынның инновациялық белсенділігін бағалаудың негізгі тәсілдерін сипаттаңыз.
4. Кәсіпорынның инновациялық белсенділігінің көрсеткіштерін атап өтіңіз.
5. Кәсіпорындардың инновациялық белсенділігін бағалау қалай жүзеге асырылады?

Әдебиеттер тізімі

1. Инновационный Казахстан. монография / Г. М. Мутанов, Р. К. Сагиева, А. С. Жупарова и др. ; КазНУ им. аль-Фараби. - Алматы : Қазақ ун-ті, 2015. – 149с.
2. Бурлаков Л. Н. Государственное и местное управление : учеб. пособие / Л. Н. Бурлаков, М. К. Жамкеева, М. У. Уажанов. - Алматы : ТехноЭрудит, 2019. – 336с.
3. Мухтарова К.С. Инновационные механизмы модернизации системы государственного местного управления и самоуправления в Республике Казахстан. монография / [ред. Г. С. Бекбердиева] ; КазНУ им. аль-Фараби. - Алматы : Қазақ ун-ті, 2017. – 74с.
4. Майдырова А. Б. Развитие "Электронного правительства" как фактор вовлечения экономики Республики Казахстан в глобальное информационное общество : монография / А. Б. Майдырова ; М-во образования и науки РК. - Алматы : ТехноЭрудит, 2019. – 178с.
5. Инновации в государственном и муниципальном управлении : учебное пособие / И.В. Новикова, С.В. Недвижай, И.П. Савченко и др. ; Северо-Кавказский федеральный университет. – Ставрополь : Северо-Кавказский Федеральный университет (СКФУ), 2016. – 284 с.

Интернет-ресурсы:

1. <https://www.nitec.kz/index.php/post/portal-elektronnogo-pravitelstva>
2. <https://www.gov.kz/memleket/entities/mdai?lang=ru>
3. <https://digitalkz.kz/wp-content/uploads/2020/03/%D0%A6%D0%9A-%D1%80%D1%83%D1%81.pdf>